

Teltliv i -40°C

-Nyttårsfeiring i Børgefjell

Klokka har knapt passert fire om morgenen. Mørket og romjulskulda ligger tungt over Trondheim. Byen sover, men jeg er våken – og venter. Bildur utenfor vinduet mitt avslører at Magnus har kommet. Vi skal på nyttårstur i Børgefjell, og har tenkt å være på Majavatn tidsnok til å utnytte de få timene med dagslys.

Tekst og foto: Randulf Valle
Faktaruter: Redaksjonen

Kulda river i nesa i løpet av den korte tida det tar å lempe inn utstyret i bilen. Jeg har planer om å holde Magnus med selskap på turen nordover: "Det er vel best at jeg også holder meg våken?" Før vi er ute av byen merker jeg av øyelokkene blir tunge. Varmen og den jevne vibrasjonen fra motoren gjør det vanskeligere og vanskeligere å henge med. Neste gang jeg åpner øynene er vi i Namdalen. Ei stund senere svinger vi inn ved butikken på Majavatn. "Skal dere inn i fjellet nå? Med telt?" Dama bak disken reagerer med vantrø. "Det er 25 kuldegrader her, og det er antagelig mer på fjellet". Vi kan bare bekrefte at hun har oppfattet planen vår riktig. For Magnus er det første skikkelige vintertur. Spenningsnivået er stort når vi laster ut av bilen og gjør oss klare til start.

Vinterfjellet

Sjelden er fjellet vakrere, stillere og mer inntent enn midtvinters. Men det er heller ingen annen tid på året hvor det kreves så mye av den som skal ferdes der. Sprengkulde, korte dager og uvær må en være forberedt på, om en våger seg inn i fjellheimen i de mørkeste månedene. Med riktig utstyr, kunnskap og holdninger er det likevel mulig å nyte vinterfjellet – på en sikker måte. Dette har jeg prøvd å overbevise Magnus om de siste ukene, og mens vi jobber oss oppover og gjennom bjørkebeltet regner jeg med at han

Magnus nyter en kjapp nyttårslunsj. Med temperatur godt nede på 30-tallet er en lengre stopp utelukket.

blir mer og mer enig ettersom arbeidet varmer opp kroppen. Ei rødlig sol farger de høyeste toppene, og det røde beltet kryper stadig lengre nedover fjellsida. Det er så vidt sola rekker å ta turen over horisonten før den går ned igjen.

Vi går ikke langt denne første dagen. Det er også det første budet for å ha en behagelig tur når det er såpass kaldt. God tid og korte dagsetapper gjør alt mye enklere. Fra det stadig mer glisne bjørkebeltet finner vi nok ved til å fyre bål mens vi setter opp leiren. Snart har mørket senket seg over Orredalen og

kvikksølvet har lagt seg til rette nederst i termometeret. Inne i teltet ligger to fornøyde karer og nyter livet, mens primusen suser og det damper av kaffekoppene. Endelig er turen i gang. Primusen blir forresten livsviktig på en vintertur som dette. Den skaffer både varme og vann.

Iskald nyttårsaften

På årets siste dag våkner jeg etter en natt med dårlig søvn. Magnus har heller ikke sovet så mye. Jeg har kjent kulda komme gjennom posen fra oversida. Vanligvis er gjennomslag

Snøbørsten

Du slipper mye fuktighet og kondens inne i teltet om du klarer å begrense snøen du drar med deg inn. Ta med deg en børste med stiv bust, for eksempel en oppvaskbørste, så kan du fjerne det meste av snø, is og rim fra klærne før du kryper inn.

fra undersiden det største problemet. Ingen tvil om at vinteren regjerer i fjellet!

Det ligger et lag av rim på innsiden av teltduken. Slik er det alltid på vinteren. Det er ingen ting å gjøre med det, men du kan begrense problemet ved å dra minst mulig snø inn i teltet. Om morgenen er det lurt å skrape bort så mye av rimet som mulig, for eksempel med matboksen. Det som ramler ned på soveposen børster du ut. Så er det bare å fyre opp primusen. Rikelig med drivstoff til

primusen er forresten en forutsetning for å ha det behagelig på telturen midtvinters. For to mann er en halv liter pr. dag nok til både koking og oppvarming.

Leirbrytingen blir en svært kald jobb. Termometeret viser 37 kuldegrader, samtidig som sola kryper over horisonten. Da må det ha vært frykelig kaldt i natt! Snart er vi klare til marsj. Kursen settes mot bjørkebeltet i Orrvassdalen. Det er vanskelig å holde varmen i beina. Spesielt i lett terreng, hvor en

glir på skiene og beveger beina lite. Det er kaldt å stoppe for å få i seg mat og drikke også. Lunsjpausa blir svært så kort. Vi har lagd ferdige matpakker, som vi tar i lomma på jakka. De er nesten tint når vi plukker de fram. Rikelig med drikke er også viktig i kulda. En fryser lettere om en er dehydrert. Ta sikte på i hvert fall fire liter væske om dagen. En kopp te fra termos varmer også godt.

Noen timer seinere er vi i ferd med å reise teltet igjen. Planen er en tur etter rypa i mor-

Fottøy for de kalde dagene

Det er viktig med god plass i skiskoene når det er kaldt. Et par tynne, og et par tjukke ullsokker bør du få nedi. Skal du være mye ute i sprengkulda finnes det spesialsisko, med uttagbar innersko i filt eller tovet ull. I camp er det godt å ha skaller eller bivuaaksko i soveposestoff. Disse kan du ha på nede i soveposen, og er gode å ha om du må ut en tur.

Vinterteltet

Vinterteltet må være solid, vindstabil og ha god plass og takhøyde. Om du velger et tuneltelt, kuppeltelt eller en av modellene som kombinerer disse prinsippene er ikke det viktigste, men dra ikke til fjells vinterstid med et billigtelt. Om vinterteltet skal ha stormmatter er et evig diskusjonstema. Mattene er stort sett et norsk fenomen. Mange har klart seg godt uten. Likevel er vi mest komfortable med vintertelt som har stormmatter. Det viktigste er at du velger et kvalitetstelt, og at du kjenner konstruksjonen godt. Når det blir skikkelig kaldt kan duken krympe litt, så det kan være en fordel å kutte stengene omtrent fem cm. Strikken i teltstengene tøy seg derimot i kulda, og blir

alt for slakk. Den kan med fordel strammes inn så mye du klarer før du drar. Teltet fester du i snøen med snøplugg. Disse er større enn vanlige teltplugg. I tillegg kan du bruke ski, staver og omkringliggende fjellbjørk til å holde teltet på plass. Et skikkelig vintertelt kan godt ha 10-12 barduner. Det hjelper godt når stormen kommer.

Det er ingen vits i å grave ned teltet eller bygge levegg – dersom du har et skikkelig telt. Det holder lenge å trampe snøen fast med skiene der teltet skal stå. Ei kuldegrop i forteltet gir større takhøyde for primusfyring og en fin sitteplass for påkledning, men om det blir så mye varmere i teltet er nok tvilsomt...

ra, i den bjørkeklede Viermadalen. Under leirslagninga mister jeg etter hvert følelsen i venstrefoten. Antagelig er skoen litt for trang for disse forholdene. Det er bare en ting å gjøre: Be Magnus om å få låne magen hans noen minutter - det hjelper. Etter ei stund med kroppsvarme og massasje er jeg klar for å få opp resten av leiren. Ganske snart er nylonboligen oppe, og primusen er i gang. Fornøyd kryper vi ned i hver vår nedisede sovepose. Magnus starter med nyttårsmiddagen. Ribbe, pølse, surkål og potetmos går ned på høykant, og etterpå blir det både cigarillos, stjerneskudd, kaffe og cognac. En liten tur ut for å beundre nattehimmelen tar vi oss også tid til, men vi sovner lenge før det nye året kommer fykende.

Væromslag

Det har blitt andre januar, og vi er på vei over Jengelen. I vestenden av vannet finner vi en fin teltplass, litt i skjul bak en haug. Det har blitt mildere og mildere i løpet av dagen. Riktig behagelig. Middagen går ned på høykant, og vi sovner tidlig. Det går imidlertid ikke lenge før vi blir vekket på brutalt vis. Med et brak er stormen over oss, og verken før eller seinere har jeg vært borti tilsvarende uvær. Teltet rister og hopper. Slurvet vi så fælt med barduneringa? På den ene sida er teltet også tynget ned av en diger snøhaug, og stengene bøyer seg foruroligende. Det er bare en ting å gjøre: På med klær og hodelykt, fram med spaden og ut i stormnatta. Det er imidlertid ikke helt enkelt å komme ut. Stormen har lagt igjen en diger snøhaug på utgangen. Løsningen blir å spa denne haugen inn i kuldegropa. Litt trangt blir det, men jeg kommer da i det minste ut. Ute er det knapt mulig å stå oppreist. Jeg setter spaden i en snøhaug for å ha begge hender fri til å stramme barduner. Det hjelper en del, men når jeg snur meg tilbake er spaden forsvunnet. Den har rett og slett blåst bort! Heldigvis har vi én til, og jeg kan ta fatt på arbeidet med å dyngne ned stormmattene med snø. En stund klarte nemlig vinden å få tak under teltduken. Etter hektisk aktivitet med spaden står teltet godt, og jeg kan krype inn igjen. Stormen varer hele natta og langt ut på den påfølgende ettermiddagen. Vi blir en dag værfast. Det er noe en må regne med på turer midtvinters. Det er viktig at en ikke tøy grensene for langt når det gjelder været. I

Påkledning

Når det er skikkelig kaldt er det svært viktig at en ikke har på seg for mye klær under forflytning. Har en på seg for mye blir en fort svett, og dermed iskald med det samme en stopper. Kle deg gjerne så du er på grensa til å fryse. To lag med undertøy og et vindtett lag på toppen er nok for så å si alle temperaturer det er forsvarlig å være ute i. (Mer om valg av undertøy finner du i egen artikkel på side 18.)

Dunjakka er et plagg som gjør teltlivet midvinters mye mer behagelig. Det er deilig å dra på seg jakka i pausene, spesielt om kompisen må av med vindjakka for å få på seg ullgenseren sin. En ullfrakk eller ei dynejakke, som er stor nok til å gå utenpå skallbekledningen, kan faktisk også gjøre nytten om du syns dunjakka blir for dyr.

Skallbekledningen i seg selv kan fort gi deg et par overraskelser om temperaturen dropper ned mot -20 . På innsiden av den en gang så pustende dressen i GoreTex, Triple Point eller en annen membran med et tilsvarende fancy navn, danner det seg plutselig et kompakt ispanser. Før du kryper inn i teltet bør du ta deg tid til å slå og børste bort dette laget. Bruker du en dress i bomull eller ikke minst mikrofiber er du mindre utsatt for ising. På hodet er det godt å ha ei vindtett lue. Ellers er det ikke mye trekk som skal til før du må på med hetta. Hette må jakka di uansett ha, gjerne med en me-

talltråd innsydd i kragen slik at du kan forme åpningen for god sikt samtidig som du holder uværet ute. På hendene har du tjukke, tovede ullvotter og vindtette overtrekksvotter som går langt oppover underarmen. Fleecevoottene, som ofte følger med vindvoottene, kan du like godt kaste først som sist. Når de blir fuktige er det som å stikke hånda ned i en dypfryser.

Ei ansiktsmaske i neopren og et par slalåmbriller gjør det mulig å være ute i vær som ellers hadde tvunget deg til å bli i soveposen. Prøv maska før du skal på tur, mange av maskene har en tendens til å gli ned.

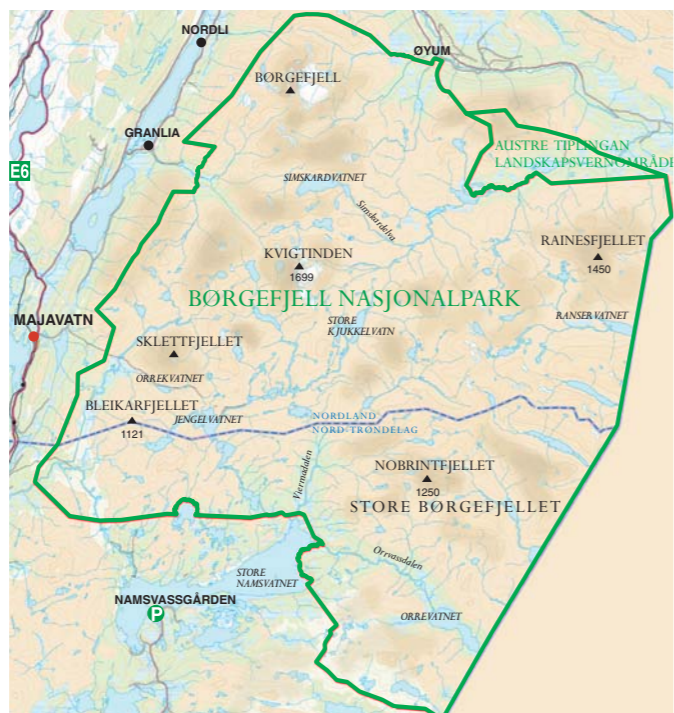
Primusen

Primusen er livsviktig på en vintertur. Den skaffer både varme og mat. I vinternummeret i 2003 hadde vi en artikkel om primusbruk i telt. Den finner du nå på www.friluftsliv.no. I neste utgave av Friluftsliv presenterer vi en test av sju primuser for flytende brennstoff.

dårlig sikt er det for det første fort gjort å rote seg bort. I snødrev og whiteout ser en heller ikke skavler og skrenter før en har ramlet utfor. Et annet moment er at det kan bli vanskelig å få satt opp teltet igjen dersom vinden øker på i løpet av dagen. Det er også viktig at de hjemme vet du ligger i ro til været blir bra.

Nå er det uansett ikke så ille å ligge værfast dersom en har tatt med ei bok og tilstrekkelig med kaffe og digg. Det har vi gjort, så det blir en riktig så trivelig dag i teltet, mens vinden pisker på duken. Likevel er det to litt rastløse fyrer som bryter leir neste dag. Nå ligger slapset utover vannet, det er yr i lufta og temperaturen er godt på plussida. Det blir mildere og mildere hele veien ned mot Majaavatn. Der renner vannet langs de speilblanke veiene. Snakk om forskjell fra et par dager siden! I vinterfjellet må en med andre ord ta høyde for litt av hvert.

Ferdigheter med kart og kompass er alltid viktig i vinterfjellet. I Borgefjell er det ingen merkede løyper, verken sommer eller vinter. Borgefjell dekkes av følgende kart: "Norge 1:50 000": 1924 I, 1925 I, II, III og IV, 2025 III og IV

Kartografi: Kåre Holst

Sovepose og soveteknikk

Soveposen er en svært viktig del av vinterutrustningen. Du kan tåle mye frysing i løpet av dagen, så lenge du vet du får varmen i kroppen når du kryper inn i soveposen. Skal du på tur midtvinters bør soveposen være en dedikert vinterpose. Den har enten en kort glidelås øverst, eller ingen glidelås i det hele tatt. Dersom du kun sjelden er ute når det er sprengkaldt, kan det være en løsning å bruke to vanlige soveposer utenpå hverandre.

Liggeunderlaget er også svært viktig om vinteren. Det hjelper ikke med en dyr og varm pose om kulda slår gjennom liggeunderlaget. Et tjukt underlag i skumgummi, med et oppblåsbart underlag oppå er en fin kombinasjon. Det luftfylte underlaget trenger ikke være i full lengde. Det er fra rumpa og opp du først og fremst trenger isolasjonen. Reinskinn er så klart også flott, men det tar stor plass og er langt fra lett.

I soveposen har du på deg to lag med undertøy. Det ytterste kan godt være relativt tjukt. På beina har du et par skikkelige raggsocker,

og på hodet har du ei lue eller en balaclava. Det er svært viktig å beskytte hodet mot varmetap!

Skulle du likevel våkne av at du fryser kan du røre og vrikke litt på deg nede i posen for å få i gang blodomløpet. Så kan du prøve å legge deg på siden, slik at du minimaliserer kontaktflaten mot underlaget. Om du så kryper sammen i fosterstilling, etter at du har dratt igjen strammingen rundt nakke og hode

så godt det lar seg gjøre, skal det være gode muligheter for å få sove videre.

Det er også viktig at du er god og varm når du legger deg. Spis og drikk godt, helst ei god stund før du legger deg til å sove. Og en ting til; ligger du og kjenner på at du må på do, kan du være sikker på at du starter å fryse. Da er det bedre å ta turen ut, eller bruke pisseflaska – den er god å ha om vinteren.